

VZHODNOALPSKI TAURISCI

PETER PETRU

Zavod za spomeniško varstvo SRS, Ljubljana

S tem člankom se poklanjam spominu globokoumnega raziskovalca naše preteklosti. Saj je prof. J. Klemenc s svojim deležem pri Tabula Imperii Romani, list Tergeste, podal temeljni pregled o razporeditvi prazgodovinskega prebivalstva v naših krajih in me s tem spodbudil k pisanju tega drobnega prispevka.

Izhodišče tega sestavka je ugotovitev, da je pri predrimskem prebivalstvu naših krajev prišlo v večstoletni zgodovini do mnogih sprememb naselitvenih območij. Prav tako so pogoste menjave politične moči plemen ali plemenskih združenj. Dodatne spremembe prinašajo naselitveni valovi Kelto-
v. S prišleki se je podoba razporeditve plemen popestrila, zato lahko le izjemoma računamo z etnično čistimi skupnostmi. To nam Strabo (4, 6, 10; 7, 5, 2) izrečno navaja pri Japodih, ki so zanj mešanica Ilirov in Kelto-
ἡδὴ τοῦτο ἐπιμικτρον Ἰλλυριοῖς καὶ Κελτοῖς ἔθνος.

Sporočila antičnih pisanih virov glede tukajšnjih domorodnih plemen so skopa in meglena. Od Herodotove omembe ljudstev v skrajnem koncu Jadrana do Plinijevega in Ptolemejevega seznama leži dolg presledek. Ta je izpolnjen s preseljevanjem in naseljevanjem ljudstev in manjših skupnosti. Vendar pa štejejo ves čas pred prihodom Rimljanov med večje pojme v jugovzhodnem alpskem prostoru Véneti, Karni, Histri, Japodi, Liburni, Noriki in Tavriski. Določiti njihova zanesljivo opredeljena naselitvena območja je često zvezano s skoraj nerešljivimi vprašanji, ker odreja pisatelji in druga pričevanja njihova bivališča v najbolj splošnih obrisih. V tem članku želimo osvetliti naselitveno območje vzhodnoalpskih Tavriskov in dokazati, da naseljujejo prostor od Varaždina do Julijskih Alp. Vprašanje so doslej skušali prikazati z drugih vidikov, zato podajamo kratek povzetek dosedanjih virov. Pisano izročilo je navedel H. Fluss v geslu Taurisci v RE V/A (1934) 1 ss; kronološko ga vrednotita G. Zippel, Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus. Leipzig (1877) 112 ss, in H. Vetters, Zur ältesten Geschichte der Ostalpenländer. JÖAI 46, 1961-63 (1963) 201 ss. Ponovno je preveril in navedel pglavitne antične vire in dosedanje poglede na Tavriske G. Alföldy, Taurisci und Norici. Historia 15, 1966, 224. Sam je zastopal stališče, da označujejo viri od 3. stoletja pr. n. št. keltsko in keltizirano prebivalstvo Norika kot Tavriske. Eno izmed tavriskih plemen so — po njem — Noriki v osrednji Koroški in na gornjem Štajerskem. Z razširjanjem svoje moči so Noriki izpodrinili Tavriske in njihovo ime. V območju osrednje Slovenije pa je ostal pojem Tavriski nepotreben z ustanavljanjem domorodnih

Karta 1. Razporeditev domorodnih plemen v začetku 1. stol. pred n. š.

Karte 1. Anordnung autochtoner Stämme am Anfang des ersten Jahrhunderts vor u. Z.

civitates. Druga izvajanja lahko strnemo v štiri poglede. Po starejših naziranjih se krije za obema pojma ima istega ljudstva.¹ Drugo gledišče zastopajo avtorji,² ki vidijo v Norikih ilirsko praprebivalstvo, v Tavriskih keltske prišleke.³ Po tretji razlagi pomenita oba pojma oznako dveh ločenih sosednjih ljudstev.⁴ Četrto mnenje zastopa R. Heuberger, Tauriskier und Noriker. Ammann Festgabe 2 (1954) 164 ss: Tavriskii so skupinski pojem, k njim sodijo tudi Noriki. Naša razlaga izhaja iz ugotovitve, da predstavlja oba pojma dve ločeni ljudstvi. Tako se ujemamo z drugo skupino razi-

¹ M. Fluss, RE V A (1934) 1 ss; G. Zippel, Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus. Leipzig (1877) 116 ss; H. Müller-Karpe, Zeugnisse der Tauriskier in Kärnten. Carinthia I 141, 1951, 594 ss.

² A. Holder, Altceltischer Sprachschatz II (1914) 1767 meni, da je pojem Tavriskov prvotno ime Norikov, kasneje pa označuje samo en del Norikov. Sorodno mnenje je zastopal tudi R. Egger, Frühchristliche Kirchenbauten im südlichen Noricum. Sonderschriften des österreichischen Archäologischen Instituts 9, 1916, 2 s.

³ W. Schmid, Römische Forschung in Oesterreich. 15. Ber. RGK, 1923-24 (1924) 189 ss; isti, Norisches Eisen, Beiträge zur Geschichte des österreichischen Eisenwesens. Wien 1 (1932) 169.

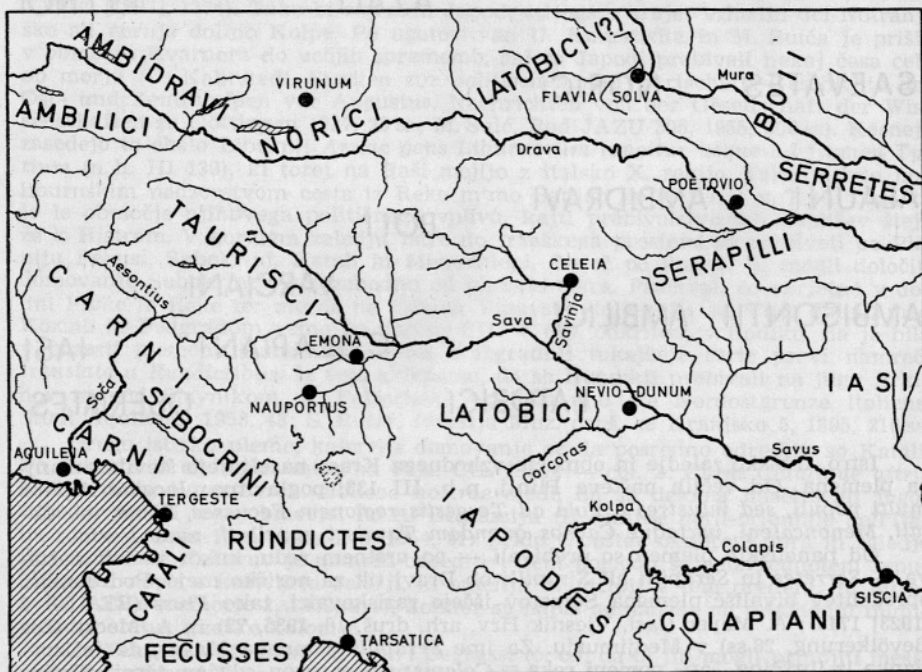
⁴ E. Swoboda, Carnuntum, Seine Geschichte und Denkmäler⁴. Graz-Köln (1964) 23 ss; R. Egger, Führer durch die Antikensammlung des Landesmuseums in Klagenfurt. Wien (1921) 1 ss; isti, Teurnia, Die römischen und frühchristlichen Altertümer Oberkärntens.⁵ Klagenfurt (1963) 10.

skovalcev. Novo pa je naše dognanje, da je tudi naselitveno območje Norikov in Tavriskov različno. Ločeni pa sta tudi kot enoti z značilnostmi države, to izpričuje tudi njuna samostojna politična zgodovina.

Za nas so Noričani prebivalci province Norik, Tavriski pa njihovi jugovzhodni sosedje. Pri tem so Noričani starejše prebivalstvo, Tavriski pa kelt-ski prišleki iz začetka 2. stoletja pr. n. št. To dognanje omogočajo vrednote nje naselitvenih območij sosednjih ljudstev, antični viri — ki določeno lokalizirajo Tavriske — in zaporedje naselitvenih tokov Keltoev.

Osvetlitve tega vprašanja so se raziskovalci doslej lotili neodvisno od drugega domorodnega prebivalstva. Ker so te skupnosti v obravnavanem času že oblikovane, lahko s pregledom njihovih naselitvenih območij pride-mo do jedra vprašanja, ki nas tu zanima. Saj bi razprava o vzhodnoalpskih Tavriskih ne mogla dati zaokrožene podobe, če bi ne upoštevali stanja na tem prostoru potem, ko je Oktavijan dokončno uničil njihovo moč. Ravno pregled prazgodovinskih skupnosti v obdobju po ustalitvi rimske oblasti v 1. in 2. stoletju n. št. (karta 1) omogoča omejiti pred rimsko zasedbo Tavriskom pripisano ozemlje. Ker so vprašanja o domorodnem prebivalstvu že izčrpne-je obravnavana, se tu omejujemo na splošno podobo.

Razporeditev panonskih plemen podajata Plinij (n. h. III 147—148) in Ptolomej (290, 8—291, 3 ed. Cuntz). Prvi pravi: *Draus per Serretes, Sirapillos, Iasos, Andizetes, Saus per Colapianos Breucosque, populorum haec capita; praeterea Arvia-*

Karta 2. Razporeditev domorodnih plemen ob prihodu Rimljanov
Karte 2. Anordnung autochtoner Stämme zur Zeit der römischen Besatzung

tes, Azali, Amantini, Belgites, Catari, Cornacates, Eravisci, Hercuniates, Latovici, Oseriates, Varciani, mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Ptolomej ta abecedni seznam dopolnjuje z opredelitvijo medsebojnih geografskih leg plemen: κατέχουσι δὲ τὴν ἐπαρχίαν ἐν μὲν τοῖς πρὸς ἄρκτους μέρεσιν Ἀζαῖοι μὲν δυτικώτεροι, Κέττιοι δ' ἀνατολικώτεροι, ἐν δὲ τοῖς μεσημ. ρινοῖς Λατῶνιοι μὲν ὑπὸ τὸ Νώριον, Οὐαρξιανοὶ δὲ τὰ πρὸς ἀνατολὰς, ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ Βοτοὶ μὲν πρὸς δυσμὰς καὶ ὑπ' αὐτοῦς Κολαπιανοὶ, Ἰάσιοι δὲ πρὸς ἀνατολὰς καὶ ὑπ' αὐτοῦς Ὀσειάτες.

Noriška plemena naštevajo tako Ptolomej (286, 2—6, ed. Cuntz) kot tudi tri plošče s Stalenskega vrha (Magdalensberg) nad Celovcem. Iz sklopa noriških plemen pa našteva Plinij (n. h. III 136) v Zahodnih Alpah še Ambisonte. Na štalenskogorskih ploščah so omenjena tale plemena (po J. Šašel, Historia 16, 1967, 70):

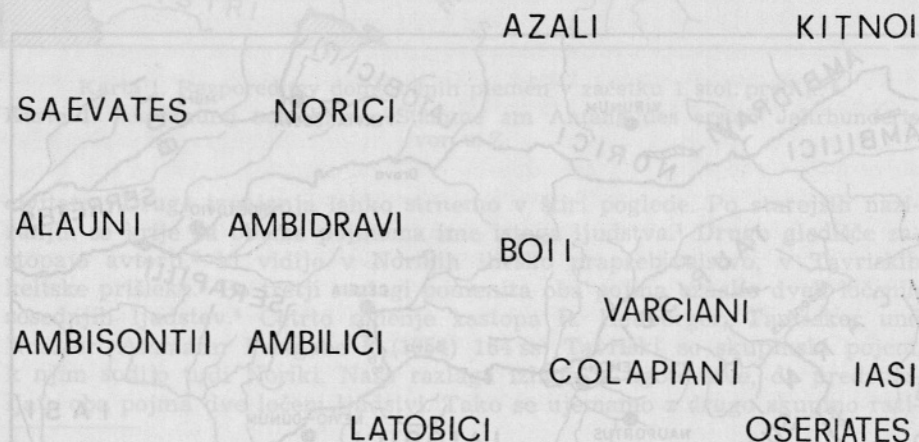
a) *Liviae Caesaris Augusti uxori Norici Ambilini Ambidr. Uperaci Sae-vates Laianci Ambisont. Elveti*

b) *Iuliae Caesaris Augusti f. Neron. Norici Ambilinei Ambidr. Uperaci Saev. Laianc. Ambisont. Elveti*

c) *Iuliae Caesaris Augusti nepci Norici Ambilini Ambidravi Uperaci Saev. Laianci Ambisont. Elveti*

Ptolomej podaja noriška plemena glede na medsebojno geografsko razporeditev: κατέχουσι δὲ τὰ μὲν δυτικώτερα τῆς ἐπαρχίας ἀπ' ἄρκτων ἀρχομένους Σιούαρες καὶ Ἀλανοὶ καὶ Ἀμισιόντιοι, τὰ δὲ ἀνατολικώτερα Νώριχοι καὶ Ἀμβιδρανοὶ καὶ Ἀμβίλιχοι.

Iz Plinijevih seznamov in — za sedaj, ko še ne poznamo ključa in kriterijev, po katerih je sestavljena — samovoljne lestvice plemen na štalenskogorskih ploščah, ne dobimo razvrstitve naselitvenih območij posameznih skupnosti. Za to sta uporabna Ptolemejeva podatka, ki ju moremo ponazoriti s tole shemo:

Istro, tržaško zaledje in območje vzhodnega Krasa naseljujejo številna manjša plemena. Od večjih našteva Plinij, n. h. III 133, poglavitna: *Incolae Alpium multi populi, sed inlustres a Pola ad Tergestis regionem Fecusses, Subocrini, Catalli, Menoncaleni, iuxtaque Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici.*

Od panonskih plemen so prebivali — po vrstnem redu, kakor jih vir našteva — *Serretes* in *Serapilli* ali *Sirapilli* ob Dravi tik za noriško mejo. Podrobnejšo opredelitev bivališč plemena *Serretov* iščejo raziskovalci, tako Fluss (RE II/A 2 [1923] 1745); A. Mayer (Iasi, Vjesnik Hrv. arh. druž. 16, 1935, 72) in A. Mócsy (Die Bevölkerung, 28 ss) v Medjimurju. Za ime *Serapilli* domneva Mayer, da je izpeljanka iz ilirščine, -ap- pomeni reka = *Colapis*; syr = surov, vlažen, torej »Slatin-ci« v nasprotju do *Iasi*, »Topličani«. Zato naj bi bili *Serapilli* prebivalci širše okolice Rogaške Slatine. Njihovi vzhodni sosedje so *Iasi*. Napis CIL III 4121 imenuje *Varaždinske Toplice aquae Iasae*. Neki drug napis iz *Varaždinskih Toplic* (AIJ

464) pa bi se mogel z G. Alföldyjem (*Municipium Iasorum*. Epigraphica 26, 1965, 95) zaključevati z *decurio municipii Iasorum*. Tako bi še bolj verjetno mogli pripisati plemeni *Serretes* in *Serapilli* poetovijskemu agerju, kjer so se tudi stopili z drugimi rodovi.

Okolico Siska naseljujejo *Sisciani* ali *Segestanoi* (Mócsy, l. c.). Ker se pojavljajo na napisu iz Samarije skupaj *cives Siscii et Varciani et Latobici* (Dobo 189; Ann. epigr. 1938, 13; H. von Petrikovits, Varciani. Vjesnik za arh. i hist. dalmat. 56—59 [Antidoron M. Abramič] 1954—1957 [1957], 60 in Bonner Jahrbücher 154, 1954, 137), domneva Mócsy, da je treba iskati njihovo ozemlje na območju kasnejšega municipija Andautonija.

Kot vidimo iz Ptolomejeve razporeditve plemen, naseljujejo Latobiki pokrajino jugovzhodno od Norika. Ker gre meja provinc po Savi, je s tem mišljena Dolenjska. Njihovo mejo dodatno nakazujejo razširjenost hišastih žar in napisi, med njimi milnik s Hudega pri Stični, ki posredno podaja območje Latobikov proti zahodu. Imeni obeh poglavitnih postojank na tem področju nam to izpričuje: *Praetorium Latobiorum* (Trebnje) in *Municipium Flavium Latobiorum Neviodunum* — Drnovo pri Krškem (B. Saria, *Laurae Aquincenses* 1, 1938, 248; T. Knez, P. Petru, S. Škaler, *Municipium Flavium Latobiorum Nevionunum*. Novo mesto [1931]; P. Petru, Hišaste žare dokaz migracije dela plemena Latobici. AV 17, 1966 [1967] 361). Po zadnjih ugotovitvah so prišli Latobiki na Dolenjsko ok. leta 60 pr. n. št.

Med plemeni ob Savi omenja Plinij še Kolapijane, za katere na splošno menijo, da so japodskega izvora (A. Mócsy, *Die Bevölkerung* 24). Spričo imenske povezave z reko *Colapis* je že C. Patsch (RE IV [1901], 361) domneval, da so prebivali na obeh bregovih Kolpe.

Južno od panonskih plemen prebivajo Japodi (A. Degrassi, Arch. Triestino 100, 1929, 261; N. Vulić, RE IX [1916], 724). Na njihovi zahodni meji sta v zgodnji antiki *Albius* in *Oera*: Snežnik z Javorniki in Postojnska vrata (B. Saria, RE XVII/2 [1937], 1774). Tako bi zajemali Japodi od naših krajev vzhodni del Notranjske ali gornjo dolino Kolpe. Po ugotovitvah U. Kahrstedta in M. Suića je prišlo v območju Kvarnera do večjih sprememb, saj so Japodi prebivali nekaj časa celo ob morju (U. Kahrstedt, Studien zur politischen und Wirtschafts-Geschichte der Ost- und Zentralalpen vor Augustus. Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen 1927, 28 ss; M. Suić, Rad JAZU 306, 1955, 606 ss). Kasneje zasedejo to obalo Liburni: *Arsiae gens Liburnorum iungitur usque ad flumen Ty-tium* (n. h. III 139), ki torej na Raši mejijo z italško X. regijo. Tako je bila pod liburnskim nadzorstvom cesta iz Reke mimo Šapjan in Materije v Trst. Toda to je le območje njihovega političnega vpliva, kajti prebivalstvo teh okolišev šteje že k Histrom. V goratem zaledju Istre do tržaškega prostora so prebivali po Pliniju Fekusi, Subokrini, Katali in Menokaleni. Sodeč po imenu, bi mogli določiti domovanje Subokrinov jugozahodno od planote Okra. Prebivali so verjetno v dolini Pivke in Reke ter morda na vzhodu Vipavske doline. Za sosednjo dolino med Kozino in Podgradom vemo po napisu CIL V 698, odkritem v Rodiku, da je bila v posesti plemena Rundiktov. Zapis o izgradnji tukajšnje ceste pravi namreč: *translata a Rundictibus*. Iz tega sklepamo, da so Rundikti prebivali na jugu Brkinov in pod Slavnikom. E. Polaschek, Aquileia und die Nordostgrenze Italiens. Studi Aquileiesi 1953, 43; S. Rutar, Izvestja Muz. druž. za Kranjsko 5, 1895, 216 ss.

Drugo istrsko pleme, katerega domovanje se da posredno odrediti, so Katali. Po dekretu iz obdobja Antonina Pija, CIL I 532 — col. 2: *Carni Catalique attributi a divo Augusto rei publicae nostrae* sledi, da so deloma naseljevali jugovzhodni predel tega območja. Po A. Degrassiju (Il confine nord-orientale dell'Italia romana. Diss. Bernenses I, 6, 1954, 81) pride v poštev okolica Kopra in zaledje Buj do Mirne. Težavno je namreč odrediti v tem pogledu še neizvrednoteni republikanski napis s kaštelirja Jelerji, ki omenja municipij v tem predelu (R. Mirabella, Atti e memorie 2, 1952, 211), kolikor se napis ne nanaša na predhodni municipalni status tržaške kolonije.

Za Fekuse in Menokalene pravi Degrassi (o. c.), da bi jih mogli pripojiti mestnima področjema Poreča in Pule. S tem odpadejo vse starejše domneve o povezanosti Tržiča (Monfalcone) z Menokaleni in ugibanja o povezanosti Katalov z nekim neznanim hribom Catalanu v dolini Reke pri Škocjanu (P. Kandler, Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale. [1885] 178 — cit. po Degrassi, l. c.).

Sosednje severozahodno področje do Livence so naseljevali Karni. Mejo okoli tega ljudstva moremo potegniti po črti Livenca—Karnijske Alpe—Julijske Alpe—Okra—Trst. Karni naj bi bili po napisu CIL I 460 keltskega izvora.

Severno od Karnijskih Alp in Karavank leži *regnum Noricum*. Odkar so našli na Stalenski gori posvetilne plošče, so znana plemena, ki sestavljajo kraljestvo: *Norici, Ambilinei, Ambidravi, Uperaci, Saevates, Laianci, Ambisontii, Elveti*.

K temu našteva Ptolemej na zahodu Norika od severa proti jugu *Sevate, Alaune, Ambisontije*; na vzhodu po istem vrstnem redu *Norike, Ambidrave* in *Ambilike*. V tem seznamu se pojavi še pleme *Alauni*. Medtem ko *Noriki, Sevati, Alauni* in *Ambisontii* po Ptolemejevi razporeditvi ne pridejo v poštev pri naših vrednotenjih, ker so prebivali na zahodu in severu Norika, lahko druga plemena povežemo z noriškimi predeli naših krajev. Tu mislimo na nam neznana plemena iz območja *Juene, Flavije Solve* in *Celeje*.

Med preostalimi plemeni postavlja R. Egger (*Die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg* 1949, *Carinthia* I 140, 1950, 49 in *Führer durch die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg*.¹² *Klagenfurt* [1935] 15) *Ambiline* (*Ambiliki* pri Ptolemeju), v območje *Zile*. Glede na ločevanje predpone od korena (*Amb-ilini; Ambi-lini*) bi mogli postaviti to pleme v okolico mesta *Ilunum* k gori *Jauken* ali k postaji *Bilachium*, kjer je ohranjen verjetno isti koren kot pri *Zila*, nastalo iz + *Bila*. Ker so pri Ptolemeju navedeni *Ambidravi* označeni za severne sosede *Ambilinov*, jih lahko postavimo v dravsko dolino v območju *Teurnije*. Njihovi zahodni sosede so po R. Eggerju (l. c.) *Laianci* v zgornji dravski dolini, okoli mesta *Aguntuma*. Uperake postavlja R. Egger (*Carinthia* I 143, 1953, 927 in 145, 1955, 62 ter B. Saria, *RE* IX A 1 [1961], 925) z vsem pridržkom v dolino reke *Salzach*. Po zemljevidih humanistične dobe se je imenovala *Uparus*. Sorodno ime postaje *Upellae* pri *Velenju* še ne opravičuje domneve, da bi bili jedro neke *civitas* v *Juenni*. Ostanjejo še *Elveti*. Od območij, kjer nam okoliško prebivalstvo ni znano, pa predel *Flavije Solve* in *Celeje*. Vendar to še ne opravičuje domneve, da bi sem lokalizirali *Elvete*. Nekateri kulti, tako *Lede* in *Marsa Latobiusa* v območju *Flavije Solve* in *Labodske doline* govore za skupnost, ki je okoli leta 60 pr. n. št. prišla v te kraje skupaj z *Boji* in *Latobiki*. Še najbolj verjetno bi to bili lahko deli plemena *Helvetov*, saj je zgodovina teh narodov tesno povezana. Vendar to še ne opravičuje naše domneve. Še nadalje ostaja pri Eggerjevi domnevi, da so *Elveti* s štalenskogorske plošče ostanek *Tigurinov* v okolici *Virunuma*, kar naj bi dokazovalo tudi slovensko krajevno ime *Tigrče* nad *Vrbskim jezerom* (*Carinthia* I 140, 1950, 49 ss).

Taka naj bi bila v splošnih potezih razporeditev predrimskega prebivalstva v zgodnji antiki na našem ozemlju. Iz virov vidimo, da so *Tavriski* v tem času naštetimi mimogrede le pri *Pliniju*. To je tudi zadnjič, da jih omenjajo v *Vzhodnih Alpah*, in sicer kot *quondam Taurisci appellati, nunc Norici* (n. h. III 133). Vkljub tej *Plinijevi* trditvi jih ne najdemo na posvetilnih napisih noriških plemen na *Štalenskem vrhu* in ne v *Ptolemejevem* seznamu noriških ljudstev. Spričo tega je utemeljena in metodološko pravilna domneva, da izločimo *Tavriske* iz sklopa narodov, ki so sestavljala *regnum Noricum*. Doslej so namreč metali v en koš vse vire, ki se nanašajo na *Tavriske* in *Norike*, ker so sledili le izredno sugestivnemu *Plinijevemu* podatku.⁵

⁵ N. h. III 133; vendar pa že dejstvo, da delajo viri razloček med obema pojmom, narekuje ločeno obravnavo. Prvi je opredelil taka izhodišča — ki so nam vodilo — E. Swoboda, *Carnuntum* 226: »Die Inschriftsbruchstücke vom Magdalensberg, welche die Noriker als den führenden Stamm in den Ostalpen zeigen, und die Taurisker, die bisher als solche galten, in den Bereich von Nauportus und in Gemeinschaft mit Boiern ... verweisen.« Prikaz vzhodnoalpskih *Tavrisikov*, podan s takimi pogledi, je bil mogoč tudi zaradi temeljitih predel naštetih v op. 1–4. Zato tudi ni bilo zadržkov, ko smo si postavili svoje metodološko izhodišče, ker je bil problem vzhodnoalpskih *Tavrisikov* osvetljen in obdelan v teh razpravah tudi s povsem diametralnih gledišč. Rešitev drugih vprašanj, povezanih z našimi Tav-

Najstarejši vir, ki govori o vzhodnoalpskih Tavriskih, je Polibijev (34, 10, 10 = Strabon 4, 6, 12), ko omenja, da je bilo na njihovem območju blizu Ogleja odkrito zlato. Vir je iz Polibijevega obdobja, torej iz sredine 2. stoletja pred n. št. Ko govori o tem, pravi, da se je to zgodilo *ἐν τοῖς Ταυρίοις τοῖς Νωρικῶις*. S tem Polibij samo geografsko opredeljuje te Tavriske. To zato, ker večinoma razpravlja o onih z zahoda padske nižine, po katerih nosi še danes Torino svoje ime. Če izjemoma govori o Tavriskih v Vzhodnih Alpah, je nujno, da poda njihovo lego. Za podrobnejšo utemeljitev tega sklepa navajamo Strabonovo mesto (4, 6, 9), kjer našteva plemena vzhodno od Retije: *οἱ ἐγγρὸς ἤδη τοῦ Ἀδριατικοῦ μυχοῦ καὶ τῶν κατὰ Ἀκυληίαν τήνων οἰκοῦσι, Νωρικῶν τὲ τινας καὶ Κάρνοι τῶν δὲ Νωρικῶν εἰσι καὶ οἱ Ταυρίσκοι*. Ta podatek postavlja Tavriske kot ločen pojem ob Norike in je neskladen s Plinijevim navedbo. Partitivni genitiv *Νωρικῶν* je v tem viru nadrejeni pojem in dokazuje po Vettersu,⁶ da so bili takrat Tavriski podrejeni Norikom, razen če nimamo opraviti z nekoliko nejasno preoblikovanim Polibijevim tekstom. Ta formulacija kaže, da ne moreta biti pojma *Taurisci* in *Norici* istovetna. To delitev obeh pojmov srečujemo pri Strabonu na vseh drugih mestih. Saj dosledno uporablja za naselitveno območje Norikov ime Norik, prav tako našteva večkrat Tavriske kot ločeno enoto.⁷ Tak sklep potrjuje tudi zapis o kazenskem pohodu C. Sempronija Tuditana, ko je: *Tauriscos contrivit et Carnos*.⁸

Če si Plinijevo mesto — *quondam appellati Taurisci, nunc Norici* — razlagamo kot opredelitev nekega stanja, ki so mu botrovale politične spremembe, bi lažje dobili povezavo s prvotnim Polibijevim citatom. S tem, da imenuje Tavriske v Vzhodnih Alpah noriške, nam Polibij pove, da gre za samostojno pleme v sosedstvu Norikov. Ker danes po izpovedi napisnih plošč s Štalenskega vrha vemo, da so *Norici* samo eno izmed plemen noriškega kraljestva, imamo ob pregledu vseh dejstev vtis, da je pravilno tolmačenje nakazal A. Barb,⁹ ki poudarja, da je Norik političnopravna in ne nacionalna tvorba. Čeprav Tavriski niso po virih izza obdobja rimske osvojitve nikoli omenjeni v združenju noriških plemen (to po našem tudi

riski, lahko pričakujemo od nadaljnjih načrtnih izkopavanj latenskega in zgodnjeantičnega izročila in dediščine danes slovenskih pokrajin in njihovega obrobja.

⁶ H. Vetters, Zur ältesten Geschichte der Ostalpenländer. Jahresh. d. österr. Arch. Inst. 46, 1960—1963; 210 op. 60. Če bi vir želel označiti istovetnost obeh pojmov, potem bi po Vettersu glasil *τοῖς Ταυρίοις τοῖς καὶ Νωρικῶις*.

⁷ 4, 6, 8; 7, 1, 5 in 7, 5, 2; 4, 6, 10.

⁸ A. von Premmerstein, Ein Elogium des C. Sempronius Tuditanus. Jahresh. d. österr. Arch. Inst. 10, 1907, 264 ss; C. Reisch, Die Statuenbasis des C. Sempronius Tuditanus. Jahresh. d. österr. Arch. Inst. 11, 1908, 276 ss sta dopolnila besedilo: *[eodemque tempore et Tauriscos [Carnos... magnis cladibus coactos] mannos dare in deditionem accepit]* — CIL I² 652; P. Sticotti prinaša v Inscriptiones Italiae X/4 pod 317 napis iz Monastera, ki glasi: *C. Sempronius C. f. Tuditanus cos. (5 vrstic manjka) ex itinere et Tauriscos contrivit et Carnos montibus coactos m [...] diebus ter quineis quater hostes superavit favsteis signeis consilieis Sempronius Tuditanus ita Romae egit triumphum praidam hic dedit Timavo sacra patriaei restituit atque magistreis tradit.* — Za pohod M. Aemilija Scaura glej Festus 72, 7 in I. I. XIII/1 pod XXXVI in CIL I p. 460: *consul Ligures et Cauriscos* (Mommson, Römische Geschichte II (1876), 170: *Tauriscos*; Fluss, RE V A (1934), 6: *Carniscos*, kot je nakazal že Zippel, o. c. 139).

⁹ Wiener numis. Zeitschr. 61 (NF 21), 1921, 26.

prej niso), vnaša ta nejasna oznaka nacionalne oz. politične narave noriškega kraljestva negotovost in nasprotja v virih.

Trgovsko oporišče Tavriskov predstavlja predrimska naselbina na Vrh-niki: *Ναύπορον τῶν Ταυρίων ὄρειν κατοικίαν* (Strabon 7, 5, 2). *Nauportus* je v tisti dobi močan trgovski in prometni vozeli,¹⁰ saj mu pravi Tacit, ann. 20 *municipii instar*. Naravne vezi tega gospodarskega središča, Sava, Krka in jantarjeva cesta so morale biti v posesti Tavriskov. To je razumljivo tudi spričo gospodarskih koristi. Kdor je imel v posesti Nauport, je moral skrbeti za podaljšek te prometne žile — »hiperborejske poti« — proti vzhodu. Gotovo je torej osrednje naselitveno območje Tavriskov ljubljanska kotlina ter pokrajine, ki k njej gravitirajo: Gorenjsko, Dolenjsko in predeli do antičnih Julijskih Alp s Postojnskimi vrati. Proti vzhodu je moč omejiti taviško ozemlje s Plinijevim (n. h. III 148) podatkom o *mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci*. Pri tem se postavi vprašanje, kje leži *mons Claudius*? S historičnih vidikov je to vprašanje rešil A. Mócsy,¹¹ topografsko pa J. Klaič¹² in A. Graf.¹³ *mons Claudius* je treba iskati v verigi gričev med Dravo in Savo vzhodno od današnje slovensko-hrvaške meje. Ivančico nad Varaždinom so imeli še v 16. stoletju za *mons Claudius*; prav tako omenjajo listine iz 16. in 17. stoletja, da so posestniki Moslavačke gore severovzhodno od Siska *comites perpetui Montis Claudii*. Že Klaič je opozoril, da izhaja ime iz nekega predrimskega poimenovanja, ki pomeni zapirati (claudere).¹⁴ Moslavačka gora se v 15. stoletju še imenuje Zaprta gora. Tako označuje *mons Claudius* vsaj dve gori, ki skupaj delata zaporo. Po navedenih dokazih, bi to mogli biti grebeni Ivančice, Kalnika in Medvednice. Tako bi ti podatki — kolikor niso plod srednjeveških humanistov — nakazovali vplivno območje Tavriskov ter vsaj njihovo redko poselitev Hrvaškega Zagorja. Istočasno pa potrjujejo tudi verodostojnost Plinijeve navedbe. V taki luči postane razumljiv tudi Strabonov (4, 6, 10) podatek o tovorjenju blaga po Savi *εἰς τὴν Σερεσιτικὴν κατὰ τὴν καὶ τοὺς Παννονίους καὶ Ταυρίωνος*. Tu omenjeni Tavriski so vzhodni del tega plemena, ki naseljuje torej tudi porečje Sotle in Krapine. Da gre v tem primeru za Tavriske v zaledju »Zaprte gore«, vidimo tudi po tem, da vir loči Tavriske od Panoncev in da je oporišče za trgovanje z njimi mesto *Siscia*. Ker tako Strabon kot Dio¹⁵ poznata Panonce le v širšem zaledju Siska, je dopustno, da ta podatek vežemo na vzhodni del plemena Tavriskov naseljenih na zahodu od *mons Claudius*. Zelo verjetno je namreč, da sta oba antična avtorja črpala iz istega vira znanje o stanju v Vzhodnih Alpah.

¹⁰ J. Sašel, Keltisches portorium in den Ostalpen (zu Plin. n. h. III 128). *Corolla memoriae Erich Swoboda dedicata*, Graz (1966) 198 ss.

¹¹ A Mons Claudius. Arch. Ert. 88, 1961, 178 s in RE, Suppl. IX (1932), 526. Da je *mons Claudius* v območju Varaždina, je mislil že R. Rau (Klio 19, 1925, 327), ki so ga pripeljale do te ugotovitve analize drugih dogodkov.

¹² Topografske notice, Vjesnik Hrv. Arh. druš. 9, 1906-07 (1907) 186, pod 2 — Gora zaprta — Mons Claudius, kjer prinaša tudi originalne navedbe listin. K temu glej tudi B. Saria, Klio 23, 1929, 95, op. 2.

¹³ Übersicht der antiken Geographie von Pannonien. Diss. Pann. I, 5, 1936. 13 ss, z bogatim gradivom o Tavriskih.

¹⁴ Kar je tudi jezikovno sprejemljivo.

¹⁵ Glej opis pri S. Petru v tej št. AV.

Ker segajo Tavriski z zahoda vse do pogorja med Dravo in Savo, je v tem tudi dokaz, da so naseljevali še celejanski in del poetovijskega agerja. Tako bi mogla zajemati najbolj severovzhodna tavriska naselja v obdobju pred prihodom Bojev¹⁶ še južni del poetovijskega ozemlja. Za določanje razsežnosti vzhodnoalpskih Tavriskov v tej smeri govore poleg epigrafskih podatkov¹⁷ še razširjenost keltskih novcev različnega tipa¹⁸ in druge najdbe, ki kažejo na neko razmejitev kulturne in gospodarske narave na črti Sisak—Blatno jezero, tik vzhodno od naše tavrške meje po *mons Claudius*.¹⁹

V svojem sestavku, posvečenem tem vprašanjem, meni G. Alföldy,²⁰ da je naseljeval del Tavriskov severovzhodni konec Norika. Dokaz mu je Strabonov (5, 1, 6) podatek o povezanosti Bojev in Tavriskov v času bitk z Dačani. Sklep, da obe plemeni mejita, je gotovo pravilen. Le da ni dokazov o Tavriskih v obdonavskem pasu Norika. Pač pa segajo na spodnjem Štajerskem vse do Bojev. Saj prebivajo Boji na jugu celo prek Mure²¹ in so torej Tavriski njihovi južni sosedje. To bi posredno potrjeval tudi Plinijev podatek n. h. III 146: *Noricis iunguntur lacus Pelso, deserta Boiorum; iam tamen colonia divi Claudii Savaria et oppido Scarabantia Iulia habitantur*, ki ponazarja neko prazgodovinsko stanje pri naselitvi in politični upravi tega ozemlja.

Ako strnemo ta izvajanja o vzhodnoalpskih Tavriskih, spoznamo, da so v obdobju največje politične moči mejili na zahodu na Karne, na severu je bil njihov sosed noriško kraljestvo, mejaši na vzhodu pa Skordiski. Iz drugih podatkov vemo, da je na jugu zaključevalo ta prostor ozemlje Japodov. Tako omejeni teritorij je velik. Gotovo je zato med naselitvenim in območjem politične moči razlika; kolikšna, je danes v podrobnostih še nejasno.

Vlogo Tavriskov in njihovo naselitev na orisanem ozemlju dokazujejo tudi zgodovinski dogodki. Odkar so na njihovem območju našli zlato, se

¹⁶ A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*. Budapest (1959) 31 ss.

¹⁷ CIL III 4264 = 10949; glej popravke pri G. Alföldy, o. c. op. 48; J. Mlinar, *Zidani most v zgodovini*. Kronika 4, 1956, 67, kjer omenja nek napis z omembo *cohors Tauriscorum*, ki je postavila ta spomenik svojemu poveljniku očitno v njegovem rodnem kraju Polje pod Lisco.

¹⁸ K. Pink, *Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn*. Diss. Pann. II, 15, 1939, 112 s, ki je pokazal, da se ločijo novci noriškega kova od novcev pri njihovih vzhodnih in južnih sosedih. Vendar ti podatki ne prihajajo po našem prepričanju v celoti v poštev pri obravnavi naselitvenih območij Tavriskov, ker se prične intenzivno novništvo teh plemen šele po prihodu Bojev.

¹⁹ RE, Suppl. IX (1962) 532; glej še K. Vinski, *Keltski ratniški grob iz Batina*. Arheol. rad. i rasp. 1, 1959, 28 ss.

²⁰ Taurisci and Norici. *Historia* 15, 1966, 227 v nasprotju z A. Mócsy, RE, Suppl. IX (1962) 530, ki negira naselitev Tavriskov v severozahodni in spodnji Panoniji, razen v naših krajih. — A. Graf, o. c. 20 misli, da dokazuje naselitveno območje Bojev pri Ptolemeju napak omenjena Bononija. Zato povezuje tudi s Tavriskimi in Boji imeni Taurunuma in Bononije. Bononija leži nad Sirmiumom pri Banoštru na Donavi, Taurunum pri Zemunu.

²¹ A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*. Budapest (1959) 31 ss. Kolikor so provincialnorimska gomilna grobišča res dokaz naselitvenega območja Bojev (K. Sagi, Arch. Ertes. 70, 1943, 113 ss), bi naselitev Slovenskih gorik potrjevala razširjenost Bojev na to območje (S. Pahič, *Antične gomile v Slovenskih goricah*. ČZN 1, 1966, 1 ss). K temu glej še Latomus 24, 1965, 123 ss.

je politična moč Tavriskov v teh predelih okrepila. V tem hipu nastopi vprašanje odnosa Tavriskov do Norikov oz. noriškega kraljestva in do Rimljanov.²² Ves čas se očitno prepleta neki politični dualizem v Vzhodnih Alpah, ki je rešljiv le z metodološkim izhodiščem, kakršnega smo si postavili: v tem času imamo na tem prostoru opraviti z dvema upravnima pojmom, ki se glede na meno politične moči zamenjujeta.²³ Ker so potemtakem Tavriski samostojna enota, odpadejo ugotovitve o ilirskem izvoru Norikov ali Tavriskov,²⁴ domneva o povezavi imen Ture (Tauern) in *Teurnia* (Sv. Peter v Lesu) s Tavriski²⁵ ter enačenje vzhodnoalpskih Tavriskov z onimi, poraženimi pri Telamonu 225 pr. n. št.²⁶ Po W. Schmidu naj bi namreč prišli k nam ravno deli tega plemena, ki so se umaknili po bitki mimo Kenomanov in Venetov.²⁷ Pri Telamonu poraženi Tavriski so se naselili, kot to izpričujejo viri in ime, v okolici Turina (Torino). K nam so prišli Tavriski, po dokazih materialne kulture, s severovzhoda in vzhoda, če so oni nosilci srednjelatskega izročila v naših krajih.²⁸ Ptolomej II 11, 11 postavlja pradomovino Tavriskov v območje severno od Hercinskega lesa. Prvi je povezal te Tavriske z našimi F. Behn.²⁹ P. Reinecke³⁰ in po njem M. Fluss³¹ sta to domnevo skušala podpreti bodisi z gradivom ali z viri. V eni svojih novejših razprav vidi R. Egger³² dokaze za vdor Tavriskov v

²² Po U. Kahrstedt, Studien zur politischen und Wirtschaftsgeschichte der Ost- und Zentralalpen vor Augustus. Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse 1927, 28 ss, so našli zlato pri Tavriskih med leti 122–120 pr. n. št., medtem ko meni R. Egger (*Teurnia*⁵, Klagenfurt [1963] 10), da se je to zgodilo okoli leta 150, ker je vir iz Polibijevega obdobja. V slovestvu, naštetem pod opombo 8, sadijo znanstveniki, da je pohod C. Sempronija Tuditana reakcija na ukrep Tavriskov, ki so izgnali iz svojih pokrajin italske trgovce.

²³ Neskladen s tem je le podatek o najdbi zlata, ker take žile v pokrajini južno od Karavank po ugotovitvah mineralogov ne moremo predpostavljati. Zato je lahko v podatku o »noriških Tavriskih« skrita njihova takratna politična moč, ki se je raztezala začasno nad južnim Norikom.

²⁴ A. Holder, *Altceltischer Sprachschatz* II (1914) 1767; W. Schmid, *Römische Forschung in Österreich 1912–1924, Die südlichen Ostalpenländer*. 15. Ber. RGK 15, 1923–24 (1924) 189 ss; P. Reinecke, *Örtliche Bestimmung antiker geographischer Namen*. Bayer. Vorgeschichtsfreund 4, 1924, 17 ss in 5, 1925, 45 ss; H. Müller-Karpe, *Zeugnisse der Taurischer in Kärnten*. Carinthia I 141, 1951, 594 ss.

²⁵ F. Miltner, *Römerzeit in österreichischen Ländern*. (1948) 11; R. Egger, *Führer durch die Antikensammlung des Landesmuseums in Klagenfurt*. Wien (1921) 1; isti, *Frühchristliche Kirchenbauten im südlichen Noricum*. Sonderschrift. österr. Arch. Inst. 9, 1916, 2. Že P. Kretschmer, *Glotta* 1925, 315, je odklonil povezavo obeh pojmov, ker izhaja ime Ture (Tauern) po njegovem iz veliko širšega indoevropskega korena *Taurus* = gora, hrib.

²⁶ Predvsem W. Schmid, o. c.; isti, *Das Eindringen der römischen Kultur in Noricum*. Joanneum 6, 1943, 7 ss.

²⁷ E. Polaschek, *Noricum* v RE XVII (1936) 972 s.

²⁸ H. Müller-Karpe, o. c. 595; S. Gabrovec, *Srednjelatsko obdobje v Sloveniji*. AV 17, 1966 (1967) 169; S. Pahič, *Keltske najdbe v Podravju*. AV 17, 1966 (1967) 271, in drugi prispevki s kolokvija Kelti v Sloveniji, objavljeni v isti številki AV.

²⁹ F. Behn, *Hausurnen*. Vorgeschichtliche Forschungen 1, 1924, 92.

³⁰ *Örtliche Bestimmung antiker geographischer Namen*. Bayerischer Vorgeschichtsfreund 6, 1926, 17 ss posebej str. 39.

³¹ M. Fluss, *Taurisci* v RE VA (1934) 2; A. Franke, *Tauriocheimi* v RE VA (1934) 1135 s.

³² *Ricerche di storia sul Friuli preromano e romano*. Atti dell Accademia di scienze, lettere e arti di Udine 13, 1954–57, 383 ss.

Vzhodne Alpe pri Livijevem podatku (39, 22) o nekem neznanem ljudstvu, ki je v letih 188/186 gradilo svoje mesto blizu Ogleja. Kot vemo iz vira, je odposlanec teh Galcev dejal pred rimskim senatom: »Spričo preobljudenosti v Galiji in zaradi pomanjkanja ter revnosti dežele, smo bili prisiljeni iskati prek Alp nova domovanja. V pokrajinah, ki so jih našli zaradi premajhne naseljenosti neobdelane, so se — ne da bi kogar koli žalili — naselili. Pričeli so zidati mesto, kar je dokaz njihove miroljubnosti.«³³ Rimski odposlanci, ki so prišli k narodom prek Alp pa dobe v odgovor: »*neque profectos ex auctoritate gentis eos, nec quid in Italia facerent, sese scire.*« Če torej odgovarjajo alpska ljudstva, da ne vedo, kaj počno novi priseljenci v Italiji, lahko to pomeni, da so ti prišli zanje tujci. Tak sklep potrjuje tudi dejstvo, da kljub nastopu poslanca teh prišlekov v senatu romajo rimski k alpskim ljudstvom. Že to kaže na takratno politično nejasno stanje v Vzhodnih Alpah in na to, da priseljenci niso doma v teh krajih. Tako pridemo do navedene razlage R. Eggerja: Tavriski so *Galli Transalpini transgressi in Venetiam sine populatione aut bello haud procul inde, ubi nunc Aquileia est* in 39, 45: *Galli Transalpini per saltus ignotae antea viae, ut ante dictum est, in Italiam transgressi oppidum in agro, qui nunc est Aquiliensis, aedificabant.* Hkrati pa bi predstavljali *Transalpini populi* (Livij 39, 55) neki samostojen pojem, zelo verjetno združenje noriških plemen.

Ti vzhodnoalpski narodi zahtevajo celo, da Rimljani kaznujejo galsko pleme in jih pošljejo nazaj, odkoder so prišli. Če bi bilo to galsko pleme del ali sosed Norikov, bi ti ne ravnali tako, verjetno tudi ne bi grajali blagega postopanja Rimljanov. Zippel zato domneva,³⁴ da se je v tem času — v letih 183/171 pr. n. š. — izoblikovalo plemensko združenje *regnum Noricum*, za katero je vseskozi značilna prijateljska politika do Rimljanov. Če opazujemo razvoj dogodkov v Vzhodnih Alpah v 2. stoletju pr. n. š. s teh gledišč, bi dal tako podoba; cilji politične diplomacije posameznih skupnosti bi bili tako tudi bolj logični, razumljivi pa bi postali mnogi podatki, ki slone na dualizmu oblasti Norikov in Tavriskov v Vzhodnih Alpah. Na eni strani srečujemo zavezništvo Rimljanov z noriškim kraljestvom, na drugi tavrško nasprotovanje tem »silam osi« in povezovanje s Skordiski in kasneje Boji.

Najlepše se ta razvoj odnosov vidi pri rimski zasedbi Vzhodnih Alp, ko je bil pglavitni Oktavijanov udar usmerjen tudi na uničenje Tavriskov, pripojitev noriškega kraljestva k rimskemu imperiju pa je kasneje sledila po mirni poti.³⁵

³³ Livij 39, 22 in 54. To mesto pri Liviju je podrobneje razčlenil F. Sartori, *Galli Transalpini transgressi in Venetiam. Aquileia Nostra* 31, 1960, 1 ss in s tem dopolnil izvajanja G. Marchettija, *Le origini di Aquileia nella narrazione di Tito Livio. Memorie Storiche Forogiuliesi* 43, 1958—1959 (1959) 1 ss ter R. Cessija, *Da Roma a Bisanzio in Storia di Venezia. Venezia I* (1957) 195 ss. F. Sartoriju dolgujemo tudi členitev sporočenega besedila glede na današnje zgodovinsko-arheološko poznavanje te pokrajine.

³⁴ G. Zippel, *Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus*. Leipzig (1877) 112; glede Apijanovega podatka (Keltike 13) o prijateljstvu Norika in Rima glej E. Swoboda, *Carnuntum, Seine Geschichte und seine Denkmäler*.¹ Graz - Köln (1934) 232.

³⁵ E. Swoboda, *Zur Okkupation Noricum*. Klio 28, 1935, 180 ss; R. Syme, *Augustus and the south Slav Lands. Revue internationale des études balkaniques* 3, 1937, 33 ss.

Zavezništvo med Noričani in Rimljani se kaže že v času prodora ljudstva imenovanega v viru (Livij 39, 55) *Galli Transalpini*, saj *Legatis Romanis Transalpini populi benigne responderunt. Seniores eorum nimiam lenitatem populi Romani castigarunt, quod eos homines, qui gentis iniussu profecti occupare agrum imperii Romani et in alieno solo aedificare oppidum conati sint. — Et exceperunt et prosecuti cum donis legatos sunt.*³⁶ Zavezništvo dokazuje tudi dejstvo, da so čete regula Katmela bile severna bočna zaščitnica rimske vojske ob vdoru v Istro 178 pr. n. š.³⁶ Prav tako izhaja iz Livijevega poročila (43, 5), da so vodili ti *Alpini populi* svojo diplomacijo ne glede na sosedo. Da imamo opraviti spet s kraljestvom, je razvidno, ko nastopijo pred senatom *legati regis Gallorum* s pritožbo glede ravnanja konzula C. Cassija.³⁷ Na to je senat sklenil poslati odposlance *duos ad regulum trans Alpis, tres circa eos populos* (Livij 43, 5). Iz tega jasno izhaja, če gledamo z očmi pisatelja iz Rima, da so ljudstva *trans Alpis* ona za Karnijskimi in Julijskimi Alpami, ker so Karni ločeno nastopali pred senatom. Torej so mišljena ljudstva združena v noriško kraljestvo. In res, ves čas se pojavlja tudi njihov kralj Cincibilus. Zavezništvo obeh strank se kaže tudi leta 169 pr. n. š., ko pošlje kralj Balanos ponudbo za podporo proti Perzeju.³⁸ Nadaljnje dokaze srečujemo kasneje pri vdoru Cimbrov in Tevtonov, ko je konzul Carbo napadel slednje in izsilil zanj neprijetni neodločeni izid bitke; prav tako je v državljanski vojni dobil Cezar v pomoč *equites ab rege Norico circiter trecenti*.³⁹ Tudi Oktavijan je dobil pomoč od tukajšnjih zaveznikov (*Ποικίλων ξένοι*), za katere misli Zippel (l. c.), da so bili Noričani.

Skoraj vsak dokaz zavezništva med Rimljani in noriškim kraljestvom spremlja običajno podatek o tavriskih nasprotnih ukrepih. Tako napadajo Norejo Boji,⁴⁰ tavriski sobojevniki proti Burebisti.⁴¹ Nekaj podobnega se je

³⁶ Livij 41, 1: *Ab eadem regione mille ferme passuum castra erant Gallorum: Catmelus pro regulo erat tribus haud amplius milibus armatorum.* K *pro regulo* erat v rk. Frobeniana (1531) glej Zippel, o. c. 112 s.

³⁷ Livij 43, 5: *Eodem tempore de C. Cassio — querellae ad senatum delatae sunt, et legati regis Gallorum Cincibili venerunt. Frater eius verba in senatu fecit questus Alpinorum populorum agros, sociorum suorum, depopulatum C. Cassium esse et inde multa milia hominum in servitutem abrupuisse. Sub idem tempus Carnorum Histrorumque et Iapydum legati venerunt.*

³⁸ Livij 44, 14: *legati Transalpini ab regulo Gallorum — Balanos ipsius traditur nomen — Romam venerunt, pollicentes ad Macedonicum bellum auxilia.*

³⁹ B. c. 1, 18.

⁴⁰ B. G. 1, 5, 4: *... Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnabant.* O prijateljstvu Bojev in Tavriskov K. Pink, WPZ 24, 1937, 73. Na tem mestu bi želel popraviti nejasnost, ki se mi je primerila pri krajšanju citata v članku Hišaste žare, dokaz migracije dela plemena Latobici v AV 17, 1966 (1967) 363 op. 15, kjer ni jasno opredeljeno, ali je mišljena naselitev teh plemen v Hercinskem lesu ali ob njem. Oritur ab je vezan na *Hercynia silva*, toda posredno nakazuje gornje vprašanje, ker ni jasno, ali je mišljeno mejaštvo ali naselitev plemen v Hercynija silva. Če se gozd pričenja pri teh plemenih, so lahko ta prva v samem Hercinskem lesu ali neposredni mejaši na zahodu. To pa je bilo osnovno vprašanje v gornjem sestavku. Mislim, da so ta plemena izhajala iz Hercinskega lesa, razen morda Helvetov, kot bi to sledilo iz Tacita, Germ. 28, 2.

Naše izvajanje (AV 17, 1966 [1967] 363) o naselitvi dela Bojev, Latobikov, Raurakov, Tulingov, Herkunijatov in morda Elvetov na severno in vzhodno obrobje noriškega kraljevstva dokazuje tudi nedavno v Kienbachklammu pri Bad Ischlu odkrit napis posvečen Marti Latobio, ki ga objavlja K. M. Mayr, Ein

primerilo ob vdoru Kimbrov. Tudi te so vzhodnoalpski Tavriski⁴² pregovorili za udar na Norejo in Norik. Po Poseidonijevem poročilu (pri Strabonu 7, 2, 2) se je pričel vdor Kimbrov pri Bojih v Hercinskem lesu, nakar se pojavijo pri Skordiskih in nato pri Tavriskih.⁴³ Sledi bitka pri Noreji. Kimbri se umaknejo k Helvečanom. Zanimivo pri tem je spoznanje, resda v dveh različnih virih, ko ob sočasnih dogodkih v Podonavju govorijo ločeno o Noriku in o Tavriskih. Nič manj zgovorna ni ugotovitev, da v obdobju očitne krepitve taviške oblasti v Vzhodnih Alpah — ko so na njihovem območju zadeli na zlato — ni slišati v daljšem časovnem razponu o Noričanih. Vemo celo za prav v tem obdobju izvedena kazenska pohoda konzulov C. Sempronija Tuditana leta 129 proti Liburnom, Japodom, Karnom in Tavriskom ter M. Aemilija Scaura 115 pr. n. š. proti Karnom in Tavriskom.⁴⁴ Poraz okoli leta 60 pr. n. š. — v bitki z Burebisto — kaže, da je oslabil taviško moč in vpliv v Vzhodnih Alpah. Po Oktavijanovem udaru proti njim je bila taviška oblast v celoti uničena.⁴⁵

V bitki proti Burebisti so Tavriski podrejeni kralju Bojev Kritasirosu. Zato je dopusten sklep, da je njihova moč v teh predelih morebiti že poprej pešala. Združitev z Boji in Skordiski je lahko v tej luči odsev njihove diplomacije in želje priti ponovno do veljave. Proces se je mogel pričeti že prej in so bitke proti Dačanom in Noričanom samo dokončni dokaz naselitve Latobikov, Bojev in njim pripojenih keltskih plemen v Vzhodnih Alpah. Prav tako neizpodbitno je, da daje Strabonovo in Cezarjevo poročilo o teh dogodkih le dokaz za bitke in posege v menjavo politične moči v času priselitve Bojev in njihovih sobojevnikov iz Severne Češke, nikakor pa ne morejo biti že dokaz o naselitvenih območjih Tavriskov v Vojvodini⁴⁶ in severozahodni Panoniji.⁴⁷ Vdor Bojev je po našem sprožil naselitev prej taviške Dolenjske z Latobiki, priseljenimi v te kraje skupaj z Boji.

Tako oslabljeni Tavriski se niso mogli upreti pritisku Norikov sredi 1. stoletja pr. n. št., ki so se raztegnili proti jugu. To bi dokazovalo mesto pri

bedeutendes Ergebnis der Felsbilderforschung in Oberösterreich, Weiheinschrift an Mars Latobius. Oberösterreichische Heimatblätter 20, 1966, 65 ss.

Od novejših del, ki osvetljujejo zgodovinska dogajanja ok. 1. 60 pr. n. št. bi omenil C. J. Guyonvarch, Arrabona, Arabo-, Aravisci. Arrabona 5, 1963, 91 ss in odgovor J. Fitza, Alba Regia 4-5, 1963-64 (1964) 255; E. Petres, Beziehungen der keltischen und der römerzeitlichen einheimischen Bevölkerung im 1. und 2. Jahrhundert u. Z. Alba Regia 6-7, 1965-66 (1966) 197 ss; A. Mócsy, Der vertuschte Dakerkrieg des M. Licinius Crassus. Historia 15, 1966, 511; isti, Die Vorgeschichte Obermösiens im hellenistisch-römischen Zeitalter. Acta antiqua 14, 1966, 100 s.

⁴¹ Strabon 5, 1, 6: μετὰ Ταυρίσκων φροον πολεμοῦντες πρὸς Δακούς

⁴² Strabon 7, 2, 2.

⁴³ K temu glej izčrpno obravnavo pri H. Vetters, Zur ältesten Geschichte der Ostalpenländer. Jahresh. d. österr. arch. Inst. 46, 1961—1963, 210 ss, in C. Patsch, Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa, Aus 500 Jahren vorrömischer und römischer Geschichte Südosteuropas (Bis zur Festsetzung der Römer in Transdanuvien). Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Klasse 214, 1932, 42 ss.

⁴⁴ Glej op. 8!

⁴⁵ Apijan 16, Cass. Dio 49, 34, 2.

⁴⁶ I. Degmežić, Poraz Boja i Tauriska na Tisi. Rad vojvodjanskih muzeja 8, 1959, 21 ss.

⁴⁷ G. Alföldy, Taurisci und Norici. Historia 15, 1966, 230, v nasprotju z A. Mócsyjem, RE, Suppl. IX (1962) 530, ki meni, da v Panoniji, izvzemši naših krajev, ni moč govoriti o Tavriskih in njihovi naselitvi.

Strabonu (4, 6, 9), kjer prebivajo Noriki s Karni ἐγγὺς ἤδη τοῦ Ἀδριατικοῦ μυχῷ in da šteje Plinij Tavriske za del Norikov. Za časovno opredelitev teh dogodkov je pomembna ugotovitev U. Kahrstedta⁴⁸, po kateri je eno Strabonovo poročilo — 7, 5, 2 — o razmerah v Vzhodnih Alpah starejše in ga postavlja v čas ok. 150 pr. n. š., drugo poročilo — 4, 6, 10 — pa podaja razmere tik po Oktavijanovem pohodu. Tako bi bilo razumljivo, zakaj srečujemo pri Strabonu navedbo τῶν δὲ Νωρικῶν εἶσι καὶ οἱ Ταυρίσκοι, kjer so Tavriski podrejen pojem. Morda je iz vseh teh političnih sprememb razumljiv tudi Plinijev stavek o *quondam Taurisci appellati, nunc Norici* in njegov podatek v n. h. III 131 o tem, da so propadla mesta: *Carnis Segesta et Ocra, Tauriscis Noreia*.

Drugo, kar bi nam nakazovali ti podatki, bi bila razširitev Norika proti jugu in verjetno vzhodu, bodisi v samem obdobju rimske zasedbe, ali tik pred tem, kot je nakazal že E. Polaschek.⁴⁹ Nam se po vrednotenju vseh dogodkov v vzhodnoalpskem prostoru postavlja za ekspanzijo Norikov proti jugu obdobje po letu 59 pr. n. š., ko je imel Cezar v okolici Ogleja v pripravljenosti tri legije.⁵⁰ Spodnjo mejo predstavlja Oktavijanov pohod in stranski udar proti Tavriskom v letih 35–33 pr. n. š. Najbolj vabljiva razlaga obeh spornih navedb pri Pliniju in Strabonu bi bila, da je pri uničenju Japodov in vzhodnoalpskih Tavriskov sodelovala v skupnih vojaških naporih tudi vojska noriškega kraljestva, kot bi to dokazoval podatek o tukaj prebivajočih rimskih zaveznikih. Uspeh tega sodelovanja je bil za Norike za krajši čas priporočena uprava v delu prej tavrškega ozemlja. V prvi vrsti bi tu mislili na noriško celejansko področje v času rimske province.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Ostalpinen Tauriskier

Einführend wird eine kurzgefasste Übersicht der bisherigen Meinungen über Tauriskier und die Anordnung autochtoner Stämme in der Periode nach der römischen Besetzung gegeben. Aus den Quellen ist ersichtlich, dass die Tauriskier in dieser Zeit nur bei Plinius flüchtig erwähnt werden. Damit werden sie zugleich auch das letzte Mal in den Ostalpen erwähnt, und zwar als *quondam Taurisci appellati, nunc Norici*. Trotz dieser Behauptung des Plinius finden wir sie weder in den Votivinschriften der norischen Stämme auf dem Magdalensberg noch in Ptolemeus' Verzeichnis der norischen Völker. Demzufolge ist begründet und methodologisch richtig die Voraussetzung, dass wir die Tauriskier aus dem Zusammenhang jener Völker ausschliessen, die das *Regnum Noricum* bildeten.

Die älteste Quelle, die über die Ostalpinen Tauriskier spricht, ist Polibius (34, 10, 10 = Strabo 4, 6, 12), als er erwähnt, dass in ihrem Gebiet in der Nähe

⁴⁸ Studien zur politischen und Wirtschaftsgeschichte der Ost- und Zentralalpen vor Augustus. Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Phil.-hist. Klasse 1927, 27 ss.

⁴⁹ E. Swoboda, Carnuntum⁴ 230 s. podrobno literaturo in E. Polaschek, RE XVII/1 (1936) 971 ss.

⁵⁰ B. G. 1, 10, 3: *tres (legiones) quae circum Aquileiam hiemabant*; P. Petru, Hišaste žare, dokaz migracije dela plemena Latobici. AV 17, 1966 (1967) 367.

von Aquileia in der Mitte des 2. Jahrhunderts v. u. Z. Gold entdeckt wurde. Darüber sprechend, sagt er, dies habe sich zugetragen *ἐν τοῖς Ταυρίστοις τοῖς Νορικῶσι*. Damit bestimmt Polibius diese Tauriskern nur geographisch, da er schreibt, dies habe sich bei den norischen Tauriskern ereignet. Dies betont er aber deswegen, weil er meistens jene Tauriskern im Westen, auf der Poebene, erörtert. Das Gleiche schliessen wir auch aus Strabos Angabe, wo er die Stämme östlich von Rätia aufzählt. Diese Angabe stellt die Tauriskern als besonderen Begriff neben die Noriker. Der partitive Genitiv *Νορικῶν* in dieser Quelle ist der übergeordnete Begriff und beweist, dass die Tauriskern zu jener Zeit den Norikern untergeordnet waren⁴; folglich können beide Begriffe nicht identisch sein. Dieser Trennung der Noriker und Tauriskern begegnen wir bei Strabo auch an allen übrigen Stellen, denn er verwendet für das Siedlungsgebiet der Noriker konsequent den Namen Norikum⁷ und ebenso zählt er die Tauriskern als gesonderte Einheit auf. Einen solchen Schluss bekräftigt auch die Aufzeichnung über den Straffeldzug der Konsuln C. Sempronius Tuditanus und M. Aemilius Scaurus, als der erstangeführte *Tauriscos contrivit et Carnos* und nicht zuletzt auch der Feldzug der Abteilungen des Oktavian im ersten Jahr des Illyriekrieges gegen die Tauriskern, während die Noriker wahrscheinlich gleichzeitig als hiesige römische Verbündete bezeichnet werden.

Falls wir uns die Stelle bei Plinius als Feststellung einer Lage erklären, der politische Wandlungen Pate standen, könnten wir leichter eine Verbindung mit dem oben erwähnten Zitat aus Polibius herstellen. Damit, dass er die Tauriskern in den Ostalpen als norisch bezeichnet, deutet er uns zugleich an, dass es sich um einen selbständigen Stamm in der Nachbarschaft der Noriker handle. Da wir heute nach den Aussagen der Inschriftentafeln vom Magdalensberg wissen, dass die *Norici* bloss einer der Stämme des norischen Königreichs sind, gewinnen wir bei Übersicht aller Tatsachen den Eindruck, dass die richtige Erklärung als erster A. Barb⁹ angedeutet hat, der hervorhebt, das *Regnum Noricum* sei eine politisch-juridische und nicht eine nationale Bildung. Obwohl die Tauriskern in den Quellen nach der Periode der römischen Eroberung nie in der Vereinigung der norischen Stämme erwähnt werden, bringt diese unklare Bezeichnung des nationalen bzw. politischen Charakters des norischen Königreichs Unsicherheit und Gegensätze in die Quellen hinein.

Einen der tauriskischen Handelsstützpunkte stellt *Nauportus* dar (Strabo 7, 5, 2). Also besiedelten sie sicher den ganzen Ljubljana—Kessel und das Gebiet, das hinzu gravitiert: Gorenjsko (Oberkrain), Dolenjsko (Unterkrain), den Teil des Landes bis zu den antiken *Alpes Iuliae* und bis zum Hochplateau *Ocra* (Postojnska vrata). Auf diese Weise würden wir wahrscheinlich das zentrale Siedlungsgebiet der ostalpinen Tauriskern erfassen. Die natürlichen Verbindungen des Handelsmittelpunktes *Nauportus*, die Flussgebiete der Save und der Krka, sowie die Bernsteinstrasse nach Celje, mussten sich im Besitz der Tauriskern befinden. Wer *Nauportus* hatte, musste auch für die Verlängerung dieser Verkehrsader — des »Hyperboreischen Weges« — gegen Osten sorgen, was auch aus wirtschaftlichen Interessen verständlich ist. Dies bestätigt auch Strabo 4, 6, 10 mit der Angabe, dass auf der Save die Waren zu den Pannoniern und Tauriskern transportiert wurden. So gelangen wir zum östlichen Ast der Tauriskern auf unserem Gebiet und zur Angabe des Plinius über *mons Claudius, cuius in fronte Scordisci in tergo Taurisci*.

Für die Bestimmung der Lage des *mons Claudius* ist die Dokumentation bei Klaić und Graf bedeutsam, die erwiesen haben, dass so das Gebirge zwischen Save und Drau von Sisak bis Varaždin genannt wurde. Nach Klaić bedeutet der Name (abgeleitet aus *claudere*) die Sperre — im slov. *zapreti* —, darum hies auch Moslavačka gora nördlich von Siscia im späten Mittelalter Zaprtá gora; Ivančica-berg bei Varaždin wird noch im 16. Jahrhundert als *mons Claudius* bezeichnet. Wenn diese Namensabstammung richtig gedeutet wird, müsste *mons Claudius* mindestens zwei Berge einbeziehen, die zusammen die Sperre bildeten. Aus den vorgelegten Beweisen würde *mons Claudius* dem Bergrücken Ivančica—Kalnič—Medvednica (Sljeme) entsprechen (was auch mit Vell. Pat. II 113 nicht in Widerspruch steht). Dies würde auch die Glaubwürdigkeit der Stelle bei Plinius anzeigen und zugleich die Erklärung des Strabozitats über Handelsbeziehungen mit den Tauriskern in der Nachbarschaft der Pannonier bieten. Die Angabe bei Strabo stammt aus der Zeit, wo man als Pannonier die Bevölkerung der näheren Umgebung von Siscia betrachtete. Darin ist auch der Beweis zu sehen, dass die Tauriskern nordwestlich von Siscia die Flussgebiete der Sotla und Krapina besiedelten und — wenigstens spärliche — Niederlassungen in der unteren Steiermark besaßen. Dies deutet auch die materielle Hinterlassenschaft dieser Gebiete der Spätlatène- und frühen Römerzeit an.¹⁶⁻¹⁹ Deshalb müssen wir südlich von *Poetovio* die Tauriskern suchen, die nach G. Alföldy²⁰ an die Boier grenzten.

Aus diesen Blickpunkten betrachtet, würden die Entwicklung der Ereignisse und die Niederlassung der Tauriskern in den Ostalpen ein solches Bild bieten; die Ziele der politischen Diplomatie der einzelnen Gemeinschaften wären so logischer und verständlich würden viele Angaben, die auf dem Dualismus der Macht der Noriker und der Tauriskern in den Ostalpen beruhen. Einerseits haben wir die Verbindung der Römer mit dem norischen Königreich, andererseits aber die Gegnerschaft der Tauriskern gegen diese »Achsenmächte« und ihre Verbindung mit den Skordiskern und später mit den Boiern.

Am besten kann man diese Entwicklung bei der römischen Besetzung der Ostalpen verfolgen, als der hauptsächliche Flankenangriff des Oktavian auch auf die Vernichtung der Tauriskern gerichtet war, wogegen der Anschluss des norischen Königreichs ans Imperium auf friedliche Weise folgte, bzw. die Noriker wahrscheinlich die »hiesigen Verbündeten Roms« waren. Das Bündnis zwischen den Norikern und Römern offenbart sich schon zur Zeit des Durchbruchs des in den Qullen *Galli Transalpini* genannten Volkes; ferner bildeten die Truppen des Regulus Catmelus den nördlichen Flankenschutz beim Einfall nach Istrien im J. 178. Das Bündnis zeigt sich auch im J. 169, als König Balanos sein Anerbieten der Unterstützung gegen Perseus sendet; später beim Einfall der Zimbern und Teutonen, im Bürgerkrieg und anlässlich des Feldzugs des Oktavian³⁴⁻³⁹.

Nahezu jeder Beweis des Bündnisses zwischen den Römern und dem norischen Königreich wird in der Regel durch eine Angabe über die gegensätzliche Politik der Tauriskern begleitet. So richten die Boier — die Kampfgenossen der Tauriskern gegen Burebista — ihre Angriffe auf Noreia; etwas Ähnliches dürfte man beim Einfall der Zimbern annehmen. Nicht weniger beredt ist die Feststellung, dass wir in der Periode der Stärkung der tauriskischen Macht in den Ostalpen, — als man in ihrem Gebiet auf Gold stieß — durch einen längeren Zeitraum hindurch nichts über die Noriker hört. Wir wissen sogar um die eben in diesem Zeitraum unternommenen zwei Straffeldzüge: den des Konsuls C. Sempromius Tuditanus gegen die Japoden, Liburner, Karner und Tauriskern im J. 129 und

den des Konsuls M. Aemilius Scaurus gegen die Karner und (Taurischer?) im J. 115. Die Niederlage um das J. 60 — in der Schlacht mit Burebista — schwächte Macht und Einfluss der Taurischer in den Ostalpen, was sich in der Ansiedlung der Boier und Latobiker äussert. Nach dem Feldzug des Oktavian gegen die Taurischer war aber ihre Macht in Gänze gebrochen.

Aus den Quellen stellen wir fest, dass die Taurischer zur Zeit ihrer grössten politischen Macht im Westen an die Karner grenzten, im Norden war ihr Nachbar das norische Königreich, ihre Grenznachbarn im Osten aber waren die Skordischer. Aus den übrigen Angaben wissen wir, dass dieser Raum im Süden durch das Gebiet der Japoden abgeschlossen wurde. Das so begrenzte Territorium ist gross. Deshalb ist es gewiss, dass zwischen dem Siedlungsbereich und zwischen dem Bereich der politischen Macht ein Unterschied bestand; wie gross dieser Unterschied war, das ist heute im Einzelnen unklar.